

КОРІННЯ БЕЗДУХОВНОСТІ НАРОДУ

/О. О. Л ю б а р/

Нещодавно український народ урочисто відзначив сьому річницю своєї незалежності. 24 серпня стало новою датою українського календаря, як святий день, в який відзначаються всі багатомільйонні жертви народної борні за волю.

Прикро, що ще мало позитивних зрушень в галузі духовного відродження, розбудови народного господарства, державотворення України. Натомість посилюється духовне і матеріальне зубожіння українців, продовжується процес деградації і деморалізації народу. Зусилля держави виявилось мало аби підняти народ на творення нового життя, розбудову нових суспільних відносин.

Це викликано тим, що в державі не враховується духовне спустошення суспільства, його глибина, майже повна обвальність. Демократичні засоби інформації в цій біді звинувачували тільки антигуманну політику колишньої комуністичної держави і доводили, що з її падінням розпочнеться відродження нації, розбудова держави. Проте їхні передбачення не справджуються.

Вся біда в тому, що суспільство досі не усвідомило глибини власної деградації. У світі немає народу, який би відмовлявся від своєї релігії, культури, мови, способу життя тощо. У нас же це нормальне явище. Прикладів цього безліч. Це і те, що діється на екранах телевізорів, читиво у книжоторгах і кіосках, яким розлівають цитей та янаштво. Вимоги багатьох українців введення чужої мови, яка була століттями засобом денационалізації українців, їх знищення на річній землі, як державної, антиукраїнська діяльність державних мужів в особі окремих депутатів України, розвал національної економіки, озукання народу т. з. приватизацією, злочинність тощо.

Чому ж народ допускає всі ці негідні прояви? Причини приховані в глибині суспільних взаємин, що примушує робити певні висновки.

Справа вся в тому, на нашу думку, що зусилля молодої Української держави виявилися недостатніми по вичавлюванні із її громадян почуття раба, і зокрема, неповноцінності, меншовартості, залежності перед іншими народами. Адже почуття "бидла", "малопляка", "малороса", "хахла", "совка" українцям причеплювали століттями. Езуїтськими хитродами, тортурами польських магнатів, си-

бірами, царськими і більшовицькими катівнями, голодоморами, фашистським пеклом проти народу чиниться геноцид і розтління його духовності.

Національний нігілізм, байдужість, а то й відраза до рідного беруть початок ще з часів прийняття християнства. Саме з 988 року з богоугодною святою справою впровадження нової релігії княжа влада, церковники нищили все язичницьке і в першу чергу прадавню рідну культуру, дохристиянські школи, книги.

Народ давньої високої культури, якими були українці до 988 року, політикою князів вимушений цуратися свого минулого, традицій, освіти і культури. Своє, рідне вважалося недосконалим, презреним.

Державною мовою, мовою церкви стала вважатися староболгарська, яку принесли в Україну болгарські священослужителі, та книги, написані тією мовою.

Рідна мова не допускалася до церкви, школи, державної служби тощо. Поступово людяності прищеплювалися почуття ущербності перед грецьким, болгарським, що привело до небувалого у світі явища – на рідній землі сіються зерна нігілізму, відрази до рідного. А це несло бездуховність.

І як би не поширювалося християнство, як би не намагалися київські князі утримати Київську Україну-Русь у єдності – її доля була визначеною. Людям, які були вражені хворобою неповноцінності, проти яких було здійснене насильство, духовне спустошення, була байдужа доля імперії. Вона тріщала з усіх боків, а татаро-монголи лише прискорили її розпад.

Історія Київської України-Русі вчить, що держава, яка здійснює геноцид проти свого народу: забороняє його мову, нищить культуру, насильно нав'язує нову релігію, спосіб життя тощо – не є довговічною, вона вмирає, а разом з нею посилюється деморалізація суспільства.

Це ж повторилося і в Польській державі, в складі якої перебував український народ у XV – XVII ст. Денационалізація української людяності здійснювалося не тільки жорстоким терором, а й підступною освітньою політикою окупантів.

Знаряддям колоніальної політики польського кряду на Україні стали католицькі колегіуми. До них направлялися на навчання діти української знаті. Після Брестської церковної унії 1596 р.

на землях України найбільшу активність по насадженню серед місцевого населення католицизму і унії проявили ченці католицького ордену василіан /базиліан/. З метою покатоличення українців відкривалися василіанські школи, друкарні. Школи були шестикласними.

У XVII столітті відома діяльність Барської, Лубарської, Буначської, Володимир-Волинської, Уманської, Львівської, Шаргородської та інших василіанських шкіл. Діти української знаті у цих школах виховувалися у душі неприязні до місцевого населення, його культури. Їм прищеплювалася великопольська зверхність, пихатість, зарозумілість, що вела до добровільного ополячення і окатоличення. На сеймиках у 1789 та 1790 рр. така діяльність василіан охвалювалася шляхтою і школи одержували від неї всяляку підтримку.

Серед католицьких шкіл особливо відзначилися своєю діяльністю по насадженню католицизму, боротьбі з інакомислієм єзуїтської школи – колегіуми.

Вони створювалися орденом єзуїтів і мали на меті окатоличувати українське населення. Активним діячем ордену єзуїтів у Польщі був Петро Скарга. Він ініціатор Брестської церковної унії, вів боротьбу з українськими і білоруськими діячами, які відстоювали право своїх народів на вільне існування. По його ініціативі на Україні відкривалися єзуїтські школи часто на місці закритих братських шкіл. Так сталося з знаменитою Острозькою Академією, яка перестала існувати після смерті її фундатора князя Острозького. Замість цієї школи внучкою князя В.Острозького була відкрита єзуїтська колегія з бурсою для незаможних шляхтичів. Відомі Львівська, Каменець-Подільська, Луцька, Київська, Олеська, Барська, Вінницька, Станіславська та ін. В них велася охоплене навчання. Вивчалися "сім вільних мистецтв", богослов'я, стародавні мови, література, історія, географія. Вихованням прищеплювалися світські манери, організовувалися театралізовані диспути, виступи, святкові процесії з хоровими співом тощо. Весь зміст освіти був спрямований на те, щоб прищепити учням зневагу до культури і звичаїв свого народу, зробити їх сліпим знаряддям у руках єзуїтів. Система єзуїтського виховання формувала в учнів переконання у тому, що всі засоби придатні для досягнення поставленої мети. Щоб вихованці були стійкими і послідовними у боротьбі зі "схизмом", "бидлом" їх "загартовували"

спогляданням страт єретиків, учасників народних виступів тощо. В учнів виховувалося сліпе підкорення авторитетові церкви, по- тайність, лицемірство та ін. В решті решт з єзуїтського коле- гіуму мала вийти людина-єзуїт, фанатичний пропагандист католи- цизму, запеклий ворог православ'я, української культури.

У другій половині XVIII століття у зв'язку із скасуванням єзуїтського ордену певну частину єзуїтських шкіл було переда- но василіанам та перетворено у світські школи.

У системі католицьких шкіл на Україні значна роль відво- дилася т. з. піарським школам, які успішно конкурували з єзу- їтськими. Школи утримувалися католицьким орденом піарів. Ченці цього ордену з'явилися у Польщі в 1641 році і розгорнули актив- ну свою діяльність у Львові, Холмі, Мажиріччі та інших містах, це невдовзі були відкриті шестикласні піарські школи. В основ- ному в них навчалися діти українських шляхтичів, які, як і в інших католицьких школах, набували схоластичних знань, ставали активними поборниками католицизму. Багато з цих шкіл були велики- ми як для свого часу навчальними закладами.

У полемічному творі ХІІ ст. "Пересторога" невідомий автор так змальовує ту трагічну сторінку вітчизняної історії. "... де- тей своїх начали отдавать в римские науки, которые вслед наукам и веру приняли. И так постепенно научили своими всех русских панов к вере католической привели, так что потомки их выкрести- лись из веры православной на католическую, фамилии и имена себе заменили, будто никогда не были потомками своих благодетельных почителей".¹

Дослідник української історії Михайло Грушевський конста- тує, що на протязі життя одного покоління відбувається повна денационалізація українських магнатських і шляхетських родів. "Сыновой ревностных борцов за православную церковь 1590-х годов видим в 1620-1630 гг. уже ревностными католиками, чужды- ми всяких национальных украинских интересов".

За цієї ж схемою чинили на українських землях Російська та Австро-Угорська імперії. У 1786 році Росія, а у 1789 році Австро-

1. "Пересторога" /В кн.: Антология педагогической мысли Украинской ССР. - М., 1988. - С. 89.

Угорщина ліквідують українську національну школу - школи грамоти з мандрючими дяками, полкові та запорізькі школи, а пізніше Ки- єво-Могилянську Академію, Колегію тощо. На її місце вводилися но- ві школи, характерні для всієї території імперій.

Широкі маси українського народу були позбавлені навчання у нових школах та й сам зміст освіти був антинародний у них: у шко- лах заборонялася українська мова, ігнорувалися народні звичаї, традиції виховання. Переслідувалися прогресивні діячі освіти, шко- ла перетворилася у знаряддя русифікації, онімечення, ополячення, змац'яризації українського населення.

З утворенням Української Народної республіки та на перших порах існування УРСР після багатолітнього переслідування україн- ської культури в українській людині з'явився національний опти- мизм. Відроджувалася українська школа, розширювалася сфера вжива- ння української мови, молодь опановувала кращими здобутками духов- ної культури свого народу.

З 30^х років розпочався шалений наступ на здобутки української культури, освіти, науки. Першими у цьому процесі були дії на лікві- дацію національної школи України. Вона була перетворена у засіб геноциду проти українців, головною завданням якої стала русифіка- ція корінного населення, спотворення його національного світогля- ду, свідомості, характеру, відлучення від традицій, звичаїв, куль- тури свого народу.

Таким чином, наля бездуховність - глобальне явище суспільного життя, що спричинилося столітніми переслідуваннями і утисками всьо- го українського. Відродити ментальність народу, його основні риси світогляду, свідомості, характеру, моралі, етики, способу мислен- ня і діяльності, побуту, родинної культури тощо - це завдання не одного дня. Воно є посилимим у тому разі, якщо до його розв'язання будуть залучені усі структури: держава, школа, церква, родина, громадськість тощо.

Особлива місія у процесі розбудови України відводиться школі, учителю, як виводять людинотворчу, народо- і націє- формуючу, державотворючу функції. Таке призначення може виконати тільки на- ціональна школа. Альтернативи національній школі немає, вона є гарантом етнізації особистості. У протилежному разі матиме подальше духовне виродження народу. Українське суспільство буде поповню- ватися національно безликими громадянами, якім байдуже інтереси України, її майбутнє.

Державний педуніверситет
Криворізький
БІБЛІОТЕКА